

479).

En català la forma *baldufa*, ha estat constant i resta quasi general en tot el territori de la llengua, on en tinc nota escrita, des del Rosselló, Andorra i Vall Ferrera (aquí, de més a més, se sent *baldufla*, a Àreu) fins a Mallorca, Eivissa (PzCabrero) i la Vall d'Albaida, on també l'usen, junt amb *trompa*.¹ En la llengua veïna del Nord, s'usa avui *baudufo* i formes anàlogues fins als quatre àmbits del territori: en el Bearn (*baudufo*, Palay I, 570), el Roergue (*bourdufo*, Vaysier), Tolosa (Doujat i Visner), el Gard (Sauvages), el Roine (*baudufo*, TdF), Barcelonette (*boudiufa*) i fins al Forez (*boudifla*, Gras); i per aquest costat la seva àrea fins desborda cap al francoprovençal, puix que *boudiffa* «toupie» s'usava en l'antic patuès de Lió segons Nizier du Puitspelu (*Dict. Et. du P. Lyonnais*, 1890, s. v.). En canvi no es pot dir que hagi estat mai francès, tot i que Trévoux registrà un *baudu(t)fle* «toupie», copiant-lo del dicc. de Furetière (1701), car tots dos reconeixen que només s'usa a Provença i Llenguadoc.

Hi ha algunes variants locals, entre les quals té força extensió la de *g-* (que també apareix en alguns punts catalans, *galdufa* a Tortosa segons el *Folklore* de Moreira, p. 149), *gc. gaudufo* (des del Lavedà, per Bigorra, Aura i el Comenge, Palay i Rohlf, *Le Gc.*, § 268) i *gaudufo* a Tolosa, en el Tarn (Gary, *Supl.*; Couzinié), el Roergue i fins l'Erau (Mázuc). Però per tot són formes terminades en *-dufa* (avui pron. *-düfo*). Des del català el mot s'encomanà als parlars aragonesos: *galdufa* a Casp, la Poble de Íxar (*BDC* xxiv, 171) i Sogorb (Torres Fornés). La *-l-* pogué repercutir donant *galdrufa*, forma que ja apareix en el català limítrof de Tamarit (*ZRPh*. xlv, 225) i a la Vall d'Aran, i que des de Catalunya havia ja passat a l'aragonès a primers del S. XVIII (*DAut.*, Peralta, Borao; *ALC* m. 205). Però des de la forma normal *baldufa* el mot s'estengué a Sardenya, on diuen *baldufsura* en el català de l'Alguer (*BDC* x, 135), i *bardumfula* (o *badruffa*) des del Campidano per la Barbagia fins a Nuoro.²

Massa de dades que demostra el caràcter general i bàsic de la forma *baldufa* (a penes alterada ça i lla, passat de les evolucions fonètiques normals) en el català i occità dels dos dominis lingüístics sencers, i des de l'Edat Mitjana. Seria, doncs, ja des del punt de vista fonètic, impossible de partir de *galdrufa*, de *r*merament local i secundària (a la manera de *murtra*, *cartró*, *espoltrir*, *baldraga*), encara que tingués fonament la forma aràbiga *buðrúfa* de què volia partir Asín (*BRAE* vii, 1920, 156), imitat per *AlcM*.

Però és que, de més a més, ni hi ha prova suficient de l'existència d'aquest mot en àrab, almenys l'àrab d'Occident, ni la informació que se'n dona no està confirmada. És una paraula que manca totalment en Dozy i en la gran majoria dels diccionaris àrabs amb alguna autoritat (Boqtor, Beaussier, *PALc.*, *RMa.*, Penrice, Dieterici, Lerchundi, Brunot, Harder, Lentin, etc.); mentre que concixem bé els noms reals de la baldufa en àrab: *dawima* (*PALc.*), *burbiil* (*RMa.*),

el romanisme *trompa* (*PALc.*). Les seves úniques fonts són uns antics lexicògrafs de l'àrab literari d'Orient (Djauharí, Firuzabadí i algun altre), sense confirmació en les de l'àrab viu d'enlloc³ (altrament el que ells donen és *buðrúf* i no pas *buðrúfa*). D'altra banda, i sobretot, aquest mot no designa res de semblant a una baldufa sinó «orbiculus, quem traiecto funiculo pueri manibus gyrant, ut sibilus audiatur»: seria, doncs, una espècie de xiulet, sense altre detall en comú amb una baldufa que el fet de rodar i de ser tocat per criatures!⁴

Com ja vaig deixar establert en *VRom.* II (1938), 176, i en el *DCEC* II, 627, queda, doncs, refutada aquesta explicació inapel·lablement; d'acord amb Rohlf's («origine inconnue»).

L'any 1948 ja indicava altres enllaços etimològics per a *baldufa*, més raonables que el fantasiat arabisme: derivat de l'oc. ant. i cat. ant. *bald*, *baut*, germ. *bald* 'alegre, actiu, valent, ràpid' (veg. *BALDA-MENT*), o relacionat amb *BALDER* 'que es mou lliurement o cap de sobres en un lloc', i amb el seu possible cap de família *BALDA* 'anella, pestell', per la forma arrodonida i pel moviment balder entorn d'un cix. Això continua semblant-me possible, i la probabilitat que *BALDA* sigui d'origen pre-romà no sols no ens en hauria de dissuadir, sinó que hem de tenir en compte la possibilitat que en *baldufa* fins el sufix tingui aquesta summa antiguitat: és sabut que els mots afins al nostre *MADUIXA*, també pre-romà, apareixen en gran extensió amb una terminació *-ufa*, *-ofa*: llengd. *majoufo* i anàlegs (Gers, Alt Llemosí, Alvèrnia i fins al centre de Provença) i és que el conegut sufix indoeuropeu (cèltic, etc.) *-osta* es canvià en la Gàl·lia en *-oŋa*, amb una consonant interdental que sol tornar-se *-f-* (quan no es canvia en *-t-*); veg. infra aquest article i, mentrestant, l'article *mayueta* del *DCEC*, on dono altres testimonis d'aquest fenomen fonètic i de la terminació resultant.⁵

D'altra banda indicis diversos coincideixen a fer-nos admetre per a *baldufa* i el seu grup, un significat bàsic més ample que el de la joguina balladora. Són potser reveladores les aparicions del mot en Rabelais. Quan aquest, amb la seva grassa rialla, inventa un llibre titulat *La Bauduffe des Thesauriers* a la biblioteca de Sant Víctor de París (*Pantagruel*, cap. 7, ed. Plattard, p. 37) ¿vol dir 'baldufa' o un altre objecte inflat, esponjat? Ha de ser això, car després aquest anable coprolàtic ens revela a mitja veu una intimitat: «je me torchay de foin, de paille, de *bauduffe*, de bourre, de laine, de papier» (*Gargantua*, cap. 13, ed. 1919, p. 64) i per a aquest indret del cos humà és evident que no pensem en cap baldufa, però potser sí en estopa, com diu Spitzer (*ZRPh*. XLIV, 102).

En efecte anem veient com el mot s'aparia amb la idea de 'cosa botida i flonja' (com l'estopa), car en el límit català-llenguadocià el nostre mot apareix com a sinònim de 'butlofa': *boldufa* en una *Catalanada* de Saisset (p. 249), i la *bundifla* a Montalbà, a la frontera del Fenollet, és quasi el mateix, un «desig o taca de la pell» (*ZRPh*. XLV, 248). La conclusió seria,